

Tanssiva nainen

Jenna Ristilän kolmas jatkotutkintokonsertti

14.11.2024 klo 18

Organo, Musiikkitalo

Jenna Ristilä, piano

**TAIDE-
YLIOPISTO**

✘ SIBELIUS-AKATEMIA

Ohjelma

Natalia Berg (1817–1875):

Fantasia ja valssi (1851)

Heidi Sundblad-Halme (1903–1973):

Tango elegiaco baletista Lumottu vyö Op. 21 (1937)

Danse drolatique Op. 4/4 (n. 1933)

Laura Netzel (1839–1927):

Kolme humoreskia Op. 26 (1889)

1. Andante
2. Allegro
3. Allegro

Helvi Leiviskä (1902–1982):

Suite antique Op. 3 (1928)

Prelude

Gavotte - Musette

Sarabande

Gigue

***

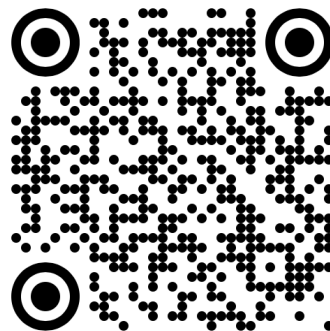
Viitata (2024)

Aino Tenkanen (1991–),
musiikki ja äänisuunnittelu

Sofia Keto-Tokoi (1996–),
esityksen koreografinen ja
dramaturginen suunnittelu

Teos syntyi Tenkasen, Keto-Tokoin ja
Ristilän yhteisten työpajojen pohjalta.

Lue lisää:

Mina Boije (1818–1873):

Antonio: Valse gracieuse (1871)

Brita von Troil (1902–1990):

Skogsrået dansar (1953)

Elisabeth von Tiesenhausen-Forstén (1896–1963):

Valse mignonne Op. 4 (?)

Valse lente Op. 4 (?)

Carita Holmström (1954–):

Imaginary Dances (2013)

3. Surrender – a timid menuet

4. Joyful jig

Jenna Ristilä, piano

Konsertin naiset

Suurin osa säveltäjien tiedoista pohjaa Susanna Välimäen ja Nuppu Koivisto-Kaasikin urauurtavaan kirjaan ”Sävelten tyttäret: Säveltävät naiset Suomessa 1800-luvulta 1900-luvulle” (SKS 2023). Lämmin kiitos Susannalle ja Nupulle myös nuottimateriaalien jakamisesta – monet tämänkin konsertin teokset olisivat jääneet esittämättä ilman heidän työtään.

”Naisilla” tarkoitan tässä käsiohjelmassa eurooppalaisen taidemusiikin historian toiseuttamia ei-miehiä: toimijoita, joiden työtä musiikin parissa on rajoitettu, estetty ja väheksytty siksi, että heidät on sukupuolitettu naisiksi.

Natalia Berg (1817–1875)

Säveltäjä ja todennäköisesti pianisti. Raivolassa syntyneestä Bergistä tiedetään vähän ja häneltä on säilynyt vain kaksi teosta. Tämänhetkisen tiedon mukaan hän oli ensimmäinen suomalainen omalla nimellään teoksen Suomessa julkaissut säveltäjänainen.

Mina Boije (1818–1873)

Pianisti, säveltäjä, musiikinopettaja. Boije oli ensimmäisiä suomalaisia ammattikonserttipianisteja ja esiintyi Suomen lisäksi ainakin Ruotsissa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. 50-luvulla Boije teki siskonsa ja tämän miehen kanssa konserttimatkan Yhdysvaltoihin ja jäi sinne asumaan loppuelämäkseen. Hänen kaikki teoksensa on julkaistu Yhdysvalloissa.

Carita Holmström (1954–)

Pianisti, laulaja ja säveltäjä. Holmström on monen genren taitaja – hän on säveltänyt ja esittänyt jazzia, poppia sekä klassista musiikkia, ja edusti Suomea Euroviisuissakin vuonna 1974. Tänäpäin kuultavien pianoteosten lisäksi Holmström on säveltänyt mm. laulusarjoja, kaksi musikaalia ja kamarioopperan, ja toimi pitkään lehtorina Sibelius-Akatemiassa.

Sofia Keto-Tokoi (1996–)

Monitaiteisesti toimiva tanssitaiteilija, muusikko ja musiikkikasvattaja. Keto-Tokoi työskentelee usein kollektiivisesti tanssin ja musiikin rajapinnoilla, kuten tanssijana, koreografina, muusikkona ja pedagogina. Hän on koulutukseltaan musiikin maisteri Sibelius-Akatemiasta sekä nykytanssija Outokummun tanssin koulutuksesta.

Helvi Leiviskä (1902–1982)

Ensimmäisiä Suomessa laajemmin tunnustettuja säveltäjänaisia. Leiviskä uhmasi ennakkoluuloja läpi uransa, ja hänen laajamittaiset sävellyksensä herättivät ihastusta "miesmäisen otteensa" vuoksi. Leiviskä sävelsi mm. 3 sinfoniaa ja pianokonsertton ja toimi siinä sivussa Sibelius-Akatemian kirjastonhoitajana lähes 40 vuotta.

Laura Netzel (1839–1927)

Pianisti, säveltäjä, kapellimestari ja hyväntekijä. Netzelin laajaan sävellystuotantoon kuuluu mm. pianokonsertto, runsaasti kamarimusiikkia, lauluja ja kuoroteoksia. Netzelin laajamuotoisia teoksia kritisoitiin usein liiasta "miehisyydestä", mutta hän saavutti siitä huolimatta kansainvälistä menestystä rohkeana ja omintakeisena säveltäjänä.

Jenna Ristilä (1989–)

Pianisti, korrepetiittori. Tutkimuksen ohella Ristilä työskentelee pääasiassa laulajien kanssa oopperan ja liedin parissa. Tänä talvena hän mm. toimii korrepetiittorina Vaasan Oopperan Tosca-produktiossa ja luennoi musiikista ja tasa-arvosta. Ristilä on valmistunut musiikin maisteriksi Sibelius-Akatemiasta pääaineinaan piano (2014) ja korrepetitio (2018).

Heidi Sundblad-Halme (1903–1973)

Kapellimestari, säveltäjä, pianonsoitonopettaja. Hän sävelsi paljon orkesteriteoksia perustamalleen Helsingin naisorkesterille, sekä mm. opetusmateriaalia. Sundblad-Halme sai Pro Finlandia -mitalin 1963. Hänen sävellyssarkistonsa löytyi kuin ihmeen kaupalla syksyllä 2021 – sieltä paljastui mm. kauan kadoksissa ollut baletti, sellosaatti ja paljon muuta materiaalia.

Aino Tenkanen (1991–)

Säveltäjä. Sibelius-Akatemiasta maisteriksi 2020 valmistuneen Tenkasen teoksia on kuvailtu leikkisiksi, kurittomiksi ja huolella tehdyiksi. Hänen ohjelmistoonsa kuuluu erityisesti akustisia teoksia soolosta sinfoniaorkesteriin ja pienoisoopperoihin, usein höystettynä preparoiduilla instrumenteilla tai konserttikonventioita kyseenalaistavilla elementeillä. Vuonna 2024 Tenkasen työskentelyn mahdollistaa Alfred Kordelinin yksivuotinen apuraha.

Elisabeth von Tiesenhausen-Forstén (1896–1963)

Säveltäjä ja pianisti. Hän oli kotoisin Virosta, mutta asui suurimman osan elämästään Suomessa. Tiesenhausen-Forsténin tuotantoon kuuluu mm. pianokonsertto, orkesteri- ja yksinlauluja sekä pianokappaleita. Säveltämisen

lisäksi hän opetti pianonsoittoa, esiintyi jonkin verran pianistina sekä toimi kääntäjänä, osasihan hän sujuvasti suomen ja ruotsin lisäksi saksaa ja venäjää.

Brita von Troil (1902–1990)

Säveltäjä ja pianisti. Helsingin Konservatoriossa (nyk. Sibelius-Akatemia) opiskellut von Troil ei julkaissut sävellyksiään, vaan niitä esitettiin yksityisesti erityisesti perhepiirissä. Onneksi käsikirjoituksia on säilynyt, ja sellaisesta soi myös tänään kuultava metsänhengen tanssi. Von Troil sävelsi pääasiassa pianolle ja hänen sävelkielessään on impressionismin kaikuja.

Jatkotutkinto: tänään & kokonaisuutena

Taiteellisessa jatkotutkinnossani tarkastelen, miten eri tavoin sukupuoli ilmenee säveltäjän, teoksen ja esittäjän yhteydessä. Konserteissa esitän suomalaisten säveltäjänäisten musiikkia 1800-luvulta nykypäivään ja kirjallisessa työssäni tutkin dialogisen, esittäjälähtöisen musiikkianalyysin mahdollisuuksia.

Ensimmäinen konserttini ”Naisten salonki” (2022) koostui yksinlauluista ja pienimuotoisista soolopianoteoksista, ja sen käsiohjelmassa kuvasin säveltäjänäisten historiallista asemaa. Toisessa konsertissa ”Nainen ja sonaatti” (2023) esittelin sitä, miten sukupuoli on ollut läsnä sonaatissa ja sonaattimuodossa jo parisataa vuotta. Neljännessä konsertissa ”Naiset maailmalla” (2025) kysyn, kuka on suomalainen säveltäjä ja miten kansalaisuus ja sukupuoli kytkeytyvät toisiinsa.

Tänään kuultava kolmas konserttini sisältää tanssiaiheisia ja tanssista inspiroituneita pianoteoksia. Tanssi toimii siis musiikillisen materiaalin rajaajana, mutta muuten se ei ole tutkimukseni kohde. Siksi en kirjoita tanssista tässä käsiohjelmassa enempää, vaikka se antoikin konsertilleni nimen ja raamit.

On aika kääntää huomio säveltäjistä ja teoksista esittäjiin. Seuraavaan esseeseen olen kerännyt pianistinaisten ja tutkijoiden ajatuksia musiikista, esiintymisestä ja sukupuolesta. Kutsun sinut, hyvä lukija, seuraamaan kanssani heidän keskusteluaan ja omien ajatustesi ja miellelyhtymiesi polkuja sinne, minne ne ovat tänään viedäkseen.

Tervetuloa.

Jenna viittaa

miksi?

Viittaus on feministinen muisti. Viittaus on sitä, kuinka tunnustamme velkamme heille jotka tulivat [meitä] ennen; heille, jotka auttoivat meitä löytämään oman polkumme polun ollessa hämärän peitossa, sillä poikkesimme niiltä poluilta joita meidän käskettiin seurata.¹

Viittaukset voivat olla feministisiä tiiliä: ne ovat materiaaleja joista, joiden avulla, rakennamme asumuksemme.²

***

Tämän päivän ammattipianistinaiset seisovat sellaisten esiäitien olkapäillä joiden nimet, kasvot ja saavutukset eivät ole vielä täysin päässeet esiin.³

Helsingin Oodi-kirjaston Rondo-lehtien (32 kpl) pianistien haastattelujen ja levyarvostelujen sukupuolijakauma eräänä tiistai-iltapäivänä 10.9.2024:

- Henkilöhaastattelut: miehiä 13, naisia 3
- Levyarvostelut: miesten levyjä 29, naisten 5

...siinä missä neljässä lontoolaislehdessä julkaistiin 1950-luvulla yhteensä 806 arvostelua 325 pianistinaisesta. *The Timesissa* julkaistujen miesten ja naisten konserttiarvostelujen suhde oli tuolloin 7:5.⁴

***

Jos haluaa kirjoittaa feministisesti, on kirjoitettava jatkuvasti huokoisuuteen pyrkien. [...] On jätettävä auki,⁵

ei nainen saa soittaa (mutta hän haluaa)

Naisten toimintaa musiikin alalla on useimmiten rajoitettu ja sosiaalisesti kontrolloitu erilaisin keinoin: suoraan kieltämällä, vetoamalla esteettisyys- ja soveliaisuussääntöihin, tai asennoitumalla väheksyvästi tai marginalisoivasti.⁶

Agathe Backer-Grøndahl, 19*:

En ymmärrä kuinka [...] vanhempani voisivat vastustaa sitä, että haluan tulla niin kutsutuksi "naistaiteilijaksi". [...] Minusta vaikuttaa siltä, että nainen voi löytää kauniin, itsenäisen tulevaisuuden yksinkertaisesta pyrkimyksestä kyetä esittämään ihmisille nautittava [konsertti]elämys; erityisesti jos tuo tulevaisuus sisältää mahdollisuuden matkustaa ja nähdä hiukan maailmaa!⁷

Syitä, miksi pianon katsottiin olevan naisille sopiva soitin:

1. Se sijaitsi kodin yksityisessä piirissä
2. Sitä soitettiin "kainossa, eli naisellisena pidetyssä, istuma-asennossa"
3. Sillä säestettiin usein laulua, jota pidettiin naisille soveliaana ajanvietteenä
4. Se oli hyödyllinen soitin lasten musiikin opetukseen⁸

Amerikkalainen sanomalehti *Star* [...] väitti, että vuonna 1810 nuoren naisen tarvitsi vain osata soittaa pianoa saadakseen aviomiehen.⁹

Tytöt, lahjakkaita tai ei, pakotettiin usein harjoittelemaan tuntikausia ja esiintymään perheen salonki-iltamissa potentiaalisille sulhasehdokkaille tai vanhempiensa kunniaksi.¹⁰

Haastattelija:

Pidätkö harjoittelemisesta?

Martha Argerich, 67:

*En.*¹¹

Alma Mahler, 18:

Kunpa vain olisin joku – oikea henkilö, suuriin asioihin pystyvä ja niistä kuuluisa. Mutta olen mitättömyys, välinpitämätön nuori nainen joka, pyydettyäessä, juoksuuttaa sormiaan nätisti ylös–alas pianon koskettimia ja, pyydettyäessä, antaa ylimielisiä vastauksia

---

* Pianistin nimen perässä näkyy hänen lainauksenaikainen ikänsä.

*ylimielisiin kysymyksiin, pitää tanssimisesta... juuri niin kuin miljoonat muutkin...*¹²

Soittotaito [...] assosioitui viattomuuteen, hurskauteen, lempeyteen, nöyryyteen, kärsivällisyyteen ja tunteellisuuteen, jotka kuuluivat 1800-luvun naisihanteisiin.¹³

Ann Schein, 68:

*Muusikkona olemisen kasvattaa luonnetta. Mutta musiikki on brutaali, kilpailuhenkinen maailma täynnä managereita, lautakuntia, egoja, kunnianhimoa ja "urakyynärpäitä", ja sen kanssa täytyy oppia pärjäämään.*¹⁴

Yhteissoitto ja säästäminen olivat 1800-luvun sukupuoliajattelun mukaan naisille erityisen soveliaita musisoimisen muotoja, sillä näissä tehtävissä nainen ei ollut pääosassa.¹⁵

Susan Tomes, 49:

*Aina kun [...] joku viittaa minuun säästäjänä sanon heti, että "olen pianisti, en säästäjä". Heidän ilmeistään näen heidän ajattelevan: "Äh, voi taivas, taas yksi feministi". Mutta [...] olen ymmärtänyt, että jos pianistit eivät puolusta oikeuksiaan, kukaan muu ei tee sitä heidän puolestaan.*¹⁶

lapset vai ura?

Syntymästä saakka oli ollut selvää että [Clara Schumannista] tulisi taiteilija, ja hän harvoin epäili menestystään. Useita kertoja elämänsä aikana hän kirjoitti katuvansa, ettei oppinut mitään "naisellisia taitoja" kuten ruoanlaittoa ja taloudenpitoa, mutta tällaiset hetket olivat harvinaisia.¹⁷

Clara Schumann, 19:

*Minulla oli neljäs konserttini tänään iltapäivällä, ja soitin Lisztin ja Thalbergin kappaleita hiljentääkseni ne jotka ajattelivat, etten pysty soittamaan Thalbergiä. [Minut pyydettiin takaisin lavalle kumartamaan] 13 kertaa, eikä edes Thalberg kokenut vastaavaa.*¹⁸

Miehet saattoivat lähteä konserttikiertueille herättämättä paheksuntaa sillä, että matkustivat yksin, tai asettamatta moraaliaan kyseenalaiseksi, koska hänen lapsistaan huolehti joku muu hänen ollessaan poissa.¹⁹

Cecile Chaminade, 51:

Avioliiton tulee mukautua ihmisen uraan. Miehellä se kaikki on järjestettyä ja oletettua. Jos nainen on taiteilija, se sotkee standardit, konventiot, tavalliset järjestelyt ja, usein, se tuhoaa naisen taiteen... Vaikka olen ollut naimisissa ja nyt leski, minusta tuntuu, että on vaikeaa yhdistää perhe-elämää taiteelliseen. Naisen pitäisi valita jompikumpi.²⁰

Naisten, joita kaikissa yhteiskuntaluokissa sosiaaliset rajoitteet sitovat enemmän kuin miehiä, perinteiset roolit eivät sovi mielikuvaan taiteilijasta vapaana ja itsenäisenä luovana henkenä – eivät käsitteiden tasolla eivätkä, suurimmassa osassa historiaa, myöskään käytännössä.²¹

Irene Erdmann, 41:

Kaikki paikkaamattomat sukat, joille iltani muuten kuuluvat, painavat omaatuntoani, kun nyt vietän aikaa pianon ääressä. Mutta koska osaan parsia sukkia varsin nopeasti (tällä määrällä lasten jalkoja saa paljon harjoitusta), kaikki kuitenkin onnistuu.²²

Jotta naisten siveys voisi säilyä, naisia piti kesyttää ja kontrolloida moraalisen yhteiskunnan toimesta, jossa he toimivat kuuliaisina äiteinä; heidät piti sulkea hiljattain yksityistettyyn porvarilliseen kodin piiriin jossa he saattoivat musisoida klavikordilla lasten teon lomassa.²³

Liisa Pohjola, 83:

Luulin todella, että urani päättyy ensimmäisen lapsen syntymään. Olin väärässä, siitä urani vasta todenteolla alkoi.²⁴

ikuinen objekti

Vaikuttaa siltä, että naistaiteilija ei voi välttää esteettisenä objektina tarkastelluksi tulemistakin, edes silloin kun hän aktiivisesti osallistuu toisten esteettisten objektien luomiseen.²⁵

Gabriel Fauré, 63:

Oi! Kuinka kaunis mekko Fis-duurissa, täsmälleen Balladin[i] sävyinen!

Marguerite Long, 34:

Kiitos, mutten siitä huolimatta muista kuinka se alkaa.²⁶

On epäilemättä olemassa upeita pianistinaisia joiden ulkonäköä jatkuvasti kehutaan [ja] jotka vilpittömästi toivoisivat, että ihmiset kerrankin puhuisivat heidän täydellisestä fraseerauksestaan.²⁷

Fannie Bloomfield Zeisler, 50:

*Soittajan persoonallisuus on mittaamattoman tärkeää yleisön hyväksynnän saavuttamisessa. En tarkoita erityisesti kauneutta, vaikkei sitä voikaan epäillä, etteikö miellyttävä ulkonäkö auttaisi valloittamaan yleisön.*²⁸

Kolme ensimmäistä tulosta googlen videohaulla “woman pianist” eräänä torstai-iltana 25.4.2024:

1. 14 Beautiful Female Classical Pianists
2. Khatia Buniatishvili Sexy Pianist Plays Hungarian Rhapsody No. 2 Liszt
3. 3 Hottest Pianists of 21st Century

Katya Buniatishvili, 27:

*Se on outoa kun julkisuudessa puhutaan minun olemuksestani tai siitä, mitä minulla on ylläni, ja se yhdistetään jotenkin soittamiseeni. Se huolestuttaa minua hiukan, sillä kuvittelin aina olevani lahjakas mutta en sievä, ja joskus kun kuulen erilaisia kommentteja se vain tuntuu minusta naurettavalta.*²⁹

[Yuja Wang] ei ole vain nainen joka tietää miten pukeutua. Hän on nainen joka jatkuvasti eksperimentoi kuinka pukeutua konserttilavalla soittaessa. Hän on hyvin tietoinen siitä – siinä missä monet solistit esittävät, etteivät ole – että häntä katsotaan yhtä paljon kuin kuunnellaan.³⁰

Yuja Wang, 36:

*[Platform-koroilla soittaminen] on täysin erilaista kuin pedaalin käyttö ilman niitä, mutta olen tottunut siihen. Ne kengät ovat osa univormua.*³¹

[Mitsuko] Uchida yhdistää upealta näyttämisen väärinymmärrysten houkuttelemiseen. Hänen silmissään on vaarallista esiintyä millään tavalla joka vetää huomion siihen miltä hän näyttää.³²

mitä me esitämme?

Rosalyn Tureck, 67:

Päämääräni esiintyjänä ei ole vain esiintyä tai soittaa kauniisti ja menestyä. Toivon, että sisäinen kokemukseni voi antaa kuulijoille uutta ymmärrystä elämästä.³³

Maria João Pires, 78:

Ajatus siitä, että solisti antaa ja yleisö vastaanottaa on täysin väärä. Yleisö antaa sinulle yhtä paljon kuin sinä heille, muodostaakseen sen vuorovaikutussuhteen, sen virtaavan energian joka yhdessä olemme.³⁴

Esittää-verbin määritelmä kielitoimiston sanakirjassa:

1. näyttää
2. ilmaista, mainita, lausua, sanoa, selostaa, (kertoen) kuvata
3. ehdottaa (virallisesti), panna ehdolle
4. esiintyä, vars. tulkita taideteosta muiden nähden t. kuullen: lausua, soittaa, näytellä tms.
5. näytellä; ark. teeskennellä, esiintyä jnak.
6. kuvata, havainnollistaa.³⁵

Kuten mikä tahansa muu fyysinen teko, pianon soittaminen on väistämättä osa pianistin identiteetin ilmentämistä ja, tarkemmin, osa hänen sukupuoli-identiteettinsä ilmentämistä. Musiikkiesitys tarjoaa siten naisille mahdollisuuden joko ilmentää (ja sen seurauksena vahvistaa) heidän konventionaalista naisellisuuttaan tai rikkoa vakiintuneita sukupuolirooleja.³⁶

Ongelma naisen auktoriteetissa esiintyjänä liittyi läheisesti hänen fyysiseen olemukseensa pianon ääressä sekä näyttelemisen elementtiin (sen sisältämine epärehellisyyksineen ja laskelmoivuuksineen) joka liittyy julkiseen esittämiseen.³⁷

Susan Tomes, 49:

Esiintyjänä tiedän, että minun täytyy löytää tasapaino ihmisten mukaan kutsumisen ja heitä kohti kurottamisen välillä. [...] Yleisö rakastaa nähdä merkkejä siitä, että me nautimme. Mutta kuinka taata, että nämä eleet syntyvät aidosti spontaanista tunteesta, eivätkä ole "päälleliimattuja" tai yleisön vuoksi masinoituja?³⁸

Vuosisatojen ajan naisia on pidetty liian "tunteellisina" luomaan – ironinen huomio sikäli, että tunne on varsin kiistatta merkittävä taiteen osatekijä.³⁹

Hélène Grimaud, 42:

*Konsertin täytyy olla tunteellinen tapahtuma, tai kuka sitä muuten tarvitsee? Voit vain pysyä kotona ja kuunnella suosikkilevytystäsi.*⁴⁰

Maria Yudina, ?:

*Todella inspiroitunut taiteilija ei matki tunnetta vaan luo sen symbolin, jonka tunnelataus on ensisijaisesti symbolisen ilmaisun väline. Siksi "totuudenmukaisuus, rehellisyys" ja muut vastaavat ominaisuudet ovat epäolennaisia eivätkä liity musiikkiesitykseen.*⁴¹

lavalla, jännittää

Esiintymisen pelko on suuri tasavertaistaja, joka kaataa profeettoja, presidenttejä, muusikkoja, näyttelijöitä, tanssijoita, asianajajia, urheilijoita, mainosalalla työskenteleviä – kaikkia joiden on koskaan täytynyt seisoa jonkin ryhmän edessä tekemässä jotain.⁴²

Marian Hahn, 43:

*Joka kerta kun menet lavalle, olet haavoittuvainen. Paljastat sielusi. Saatat kaatua naamallesi. Siitä se jännitys syntyy.*⁴³

Tilastolliset analyysit löysivät vahvistuksen sille olettamalle, että naispuolisilla pianisteilla oli taipumus kokea keskimäärin enemmän esiintymisjännityksen oireita kaikissa kehonosissa, kun alle 0.05:n p-arvoa kahden näytteen t-testissä pidettiin merkittävänä. Tämä sisälsi oireita jotka keskittyivät keuhkoihin tai rintaan, käsiin tai käsivarsiin, ja jalkoihin tai jalkateriin.⁴⁴

Lili Kraus, 77:

*Kuvitelkaa, [kun olen menossa lavalle] olen niin jännittynyt, että minusta tuntuu kuin olisin pyörtymässä, niin avuton, kuin koko elämäni liekki olisi sammumassa. Minusta tuntuu kuin en voisi nostaa edes kättäni, liikuttaa sormea, ja ikään kuin en olisi koskaan nähnyt pianoa; on kuin olisin eksyksissä enkä tietäisi mitä tehdä. Mutta kun kävelen lavalle ja näen niiden 88 koskettimen ystävällisen virnistyksen rauhoittavan minua, kutsuvan minua, rakastan niitä, ja silloin kaikki loksahdaa paikoilleen.*⁴⁵

Marita Viitasalo, 70:

[Esiintyessä sopraano Soile Isokosken kanssa] minulle oli suuri ilo, että meitä oli kaksi naista jakamassa asioita ja tukemassa toinen toistamme. Tuntui turvalliselta ja vahvalta olla lavalla, vaikka esiintyminen onkin vaativa tilanne.⁴⁶

kritiikkiä

[Naismuusikot] on pakotettu esiintymään miesten hyväksyntää tavoitellen, ja heidän ohjelmistoaan on rajoittanut se, mitä miesten mielestä heidän tulisi esittää. Siispä miesten standardit ovat muokanneet [naisten] musiikillista tyyliä.⁴⁷

[Marie Pleyelin] konserttien arvostelut vuorotellet ylistävät hänen muusikkouttaan ja väheksyvät sitä viittaamalla hänen sukupuoleensa, kertoen yhtä paljon kriitikkojen hämmennyksestä konventioita uhmaavan esityksen edessä kuin Pleyelin [esiintymis]strategioista.⁴⁸

Olga Samaroff, 57:

Kaikkien vuosien aikana urallani pianistinaisena, vähintään 80 prosenttia lehtiarvosteluistani joko totesivat minun soittaneen kuin mies, tai vihjasivat minun soittaneen kuin nainen. Kun kriitikko sanoi minun soittaneen kuin nainen, se tarkoitti, ettei hän pitänyt minusta lainkaan.⁴⁹

Jokainen nainen kohtaa vastaiskuja ja kritiikkiä. Erikoislaatuiset naiset kohtaavat sitä paljon. Ja tuo kritiikki on aina olemassa seksismin kontekstissa, aivan niin kuin kaikki muukin naisen elämässä.⁵⁰

Dame Myra Hess, 59:

Luojan kiitos, kaikki tuntuvat ajattelevan minun soittaneen hyvin... paitsi New Yorkin kriitikot, ja jos minulta kysytään, he voivat hukkoa ammeisiinsa.⁵¹

coda

Meri Louhos, 91:

Laiivassa [jolla Louhos oli matkalla opiskelemaan Yhdysvaltoihin 60-luvulla] oli tietysti piano, eikä minua pidätellyt mikään, kun änkesin

*soittamaan sitä. Kun yökerhossa kerjättiin jotain tanssia, niin soitin,
ja aina tuli ilmaiset juomat pöytäni. Olin kauhean suosittu.*⁵²

Ruth Crawford Seeger, 16:

*Konsertti ohi. Kaikki sanovat, että suoriuduin loistavasti.*⁵³

-
- ¹ Ahmed, Sara 2017. *Living a Feminist Life*. Durham & Lontoo: Duke University Press, 15–16. Kaikki suomennokset kirjoittajan.
- ² Ahmed 2017, 16.
- ³ Branham, Cheryl Ann 1995. *Pianoforte: A Study of Women Concert Pianists' Lives and Careers*. Väitöskirja. University of Maryland, 17.
- ⁴ Lim, Lemy Sungyoun 2010. *The Reception of Women Pianists in London 1950–60*. Julkaisematon väitöskirja. City University of London, 16.
- ⁵ Hakkarainen, Anna-Kaari 2024. *Marraseliö. Loitsu*. Helsinki: Tammi, 196.
- ⁶ Moisala, Pirkko 1994. Musiikin naistutkimus. Musiikki sukupuolen kautta tulkittuna. *Musiikki* 3, 241–277.
- ⁷ Hackel, Erin Devik 2004. Agathe Backer Grøndahl: Her Life Through Letters. *Journal of Singing* 60 (5), 443–452.
- ⁸ Green, Lucy 1997. *Music, Gender, Education*. Cambridge: Cambridge University Press, 59.
- ⁹ Tomes, Susan 2023. *Women and the Piano*. New Haven & Lontoo: Yale University Press, 14.
- ¹⁰ Leung-Wolff, Elaine 1996. *Women, Music and the Salon Tradition: It's Cultural and Historical Significance in Parisian Musical Society*. Väitöskirja. University of Cincinnati, 230.
- ¹¹ Martha Argerichin haastattelu 2009. *Martha Argerich Archive, YouTube* 1.4.2024. <https://www.youtube.com/watch?v=Wojto2T4nVE>.
- ¹² Haste, Cate 2019 [2020]. *The Passionate Life of Alma Mahler*. Lontoo: Bloomsbury, 26.
- ¹³ Mantere, Markus 2022. Pianon historiaa Suomessa: kulttuurisia, instituutionaalisia ja musiikillisia näkökohtia. Teoksessa Markus Mantere et al. (toim.), *Kartanoista kaikkien soittimeksi III – pianonsoiton historiaa Suomessa*. DocMus-tohtorikoulun julkaisuja 18. Helsinki: Sibelius-Akatemia, 7–24.
- ¹⁴ Porter, Cecilia Hopkins 2012. *Five Lives in Music : Women Performers, Composers, and Impresarios from the Baroque to the Present*. Champaign, Illinois: University of Illinois Press, 148.
- ¹⁵ Rahkonen, Margit 2023, *Margaret Kilpinen. Pianisti, pedagogi, puoliso*. Helsinki: SKS, 392–393.
- ¹⁶ Tomes, Susan 2004 [2005]. *Beyond the Notes. Journeys with Chamber Music*. Woodbridge: The Boydell Press, 182.
- ¹⁷ Reich, Nancy 2001. *Clara Schumann: The Artist and the Woman*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 275.
- ¹⁸ Weissweiler, Eva 1994 (toim.). *The Complete Correspondence of Clara and Robert Schumann: Critical Edition. Vol. 1*. Engl. käänt. Hildegard Fritsch & Ronald L. Crawford. New York: Lang, 204.
- ¹⁹ Tomes 2023, 49.
- ²⁰ Aichele, Michele Mai 2019. *Cecile Chaminade as a symbol for American Women 1890–1920*. Väitöskirja. University of Iowa, 29.
- ²¹ Korsmeyer, Carolyn 2004. *Gender and Aesthetics: An Introduction*. New York: Routledge, 34.
- ²² Rahkonen 2023, 371.
- ²³ Chua, Daniel 1999. *Absolute Music and the Construction of Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press, 130.
- ²⁴ Lehtonen, Tiina-Maija 2019 [2022]. Pianotaiteilija Liisa Pohjola sai voimaa äitiydestä – Musiikin syntymäpäiväkalenteri. YLE 9.7.2019, päivitetty 3.1.2022. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/07/09/pianotaiteilija-liisa-pohjola-sai-voimaa-aitiydesta-musiikin>.

-
- ²⁵ Korsmeyer 2004, 64.
- ²⁶ Dunoyer, Cecilia 1990. *Marguerite Long, the image of an epoch*. Väitöskirja. University of Maryland, 49.
- ²⁷ Tomes 2023, 232.
- ²⁸ Cooke, James Fracis 1913 [1917]. *Great Pianists on Piano Playing: Study talks with foremost virtuosos*. Philadelphia: Theo Presser Co, 86–87.
- ²⁹ Rudio, Mark 2015. Katia Buniatishvilin haastattelu. *A Beast in a Jungle* 12.2.2015. <http://www.abeastinajungle.com/interviews-1/khatia-buniatishvili-interview>.
- ³⁰ Malcolm, Janet 2019. *Nobody's Looking at You. Essays*. Melbourne: Text Publishing, 40.
- ³¹ Parry, Tim 2023. All in a day's work. Yuja Wangin haastattelu, *Gramophone* 9 (2023), 22.
- ³² Edwards, Emiko Janice 2022. *Gendered Trends in Piano Performance: A Study of Women Pianists*. Väitöskirja. Temple University, 113.
- ³³ Mach, Elyse 1980. *Great Pianists Speak for Themselves*. New York: Dodd, Mead & Comp, 174.
- ³⁴ Lewellen, David 2023. Maria João Pires believes the audience 'gives you as much as you give them'. *Chicagon sinfoniaorkesterin verkkosivu* 11.5.2023. <https://cso.org/experience/article/13831/maria-joao-pires-believes-the-audience-gives>.
- ³⁵ Kielitoimiston sanakirja. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/esittaa?searchMode=all>.
- ³⁶ Knight, Christine 2006. Ada's Piano Playing in Jane Campion's *The Piano*. *Genteel Accomplishment or Romantic Self-expression?* *Australian Feminist Studies* 21 (49), 23–34.
- ³⁷ Ellis, Katharine 1997. Female Pianists and Their Male Critics in Nineteenth-Century Paris. *Journal of the American Musicological Society* 50 (2/3), 353–385.
- ³⁸ Tomes 2004 [2005], 170.
- ³⁹ Citron, Marcia 1993. *Gender and the Musical Canon*. Cambridge: Cambridge University Press, 53.
- ⁴⁰ Max, D.T. 2011. Her Way. Hélène Grimaudin haastattelu. *The New Yorker* 11.7.2011. <https://www.newyorker.com/magazine/2011/11/07/her-way-d-t-max>.
- ⁴¹ Wilson, Elisabeth 2022. *Playing with Fire. The Story of Maria Yudina, Pianist in Stalin's Russia*. New Haven & Lontoo: Yale University Press, 80.
- ⁴² Solovich, Sara 2015. Beating stage fright. *Independent* 22.6.2015. <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/classical/features/beating-stage-fright-pianist-sara-solovich-on-tackling-her-phobia-by-arranging-a-solo-concert-a17631.html>.
- ⁴³ Branham 1995, 172.
- ⁴⁴ Ma, Stephanie 2023. Analyzing Music Performance Anxiety Within the Scope of Gender in Pianists. *Journal of Student Research* 12 (3), 5–6.
- ⁴⁵ Mach 1980, 151.
- ⁴⁶ Huhtala, Paula 2018. Pianisti Maria Viitasalo: Olen aina kokenut olevani turvassa. *Kirkko ja kaupunki* 9.1.2018. <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/pianisti-marita-viitasalo-olen-aina-kokenut-olevani-turvassa>.
- ⁴⁷ Post, Jennifer C. 1994. Erasing the boundaries between public and private in women's performance traditions. Teoksessa Susan C. Cook & Judy S. Tsou (toim.), *Cecilia reclaimed. Feminist perspectives on gender and music*. Urbana & Chicago: University of Illinois Press, 35–51.
- ⁴⁸ Levin, Alicia Cannon 2009. *Seducing Paris: Piano virtuosos and artistic identity, 1820–48*. Väitöskirja. University of North Carolina 2009, 282.
- ⁴⁹ Tomes 2023, 131.
- ⁵⁰ Tolentino, Jia 2019 [2020]. *Trick Mirror. Reflections on Self-Delusion*. Lontoo: 4th Estate, 237.
- ⁵¹ Sohn, HunJu 2001. *Six Major Women Pianists: Clara Schumann, Teresa Carreno, Myra Hess, Clara Haskil, Alicia de Larrocha, and Martha Argerich*. Väitöskirja. Rice University, 45.
- ⁵² Lehtonen, Tiina-Maija & Laila Tarpila 2018. Valtamerilaivalla Amerikkaan – pianisti Meri Louhos muistelee. *YLE* 3.12.2018. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/12/03/valtamerilaivalla-amerikkaan-pianisti-meri-louhos-muistelee>.
- ⁵³ Tick, Judith 1997. *Ruth Crawford Seeger: A Composer's Search for American Music*. Oxford: Oxford University Press, 19.